

Een uitgestorven walrus vernoemd naar Klaas Post: *Ontocetus posti* Boisville et al., 2024

Hidde Bakker¹

Op 13 augustus jongstleden verscheen een publicatie in het online tijdschrift 'PeerJ' waarin een nieuwe uitgestorven walrus werd beschreven. Mathieu Boisville en zijn collega's onderzochten al langer verdwenen walrussen, een diergroep die vroeger een grotere diversiteit had dan nu. En dat grondige onderzoek betaalde zich uit in een nieuwe fossiele walrussoort uit de Noordzee. Naast de botten van de nu nog levende walrus, *Odobenus rosmarus* (Linnaeus, 1758) (fig. 4), worden ook fossielen van een uitgestorven genus gevonden; *Ontocetus*. Dit genus is lang 'monotypisch' geweest met *Ontocetus emmonsi* Leidy, 1859 als enige erkende soort met een laat-pliocene tot vroeg-pleistocene ouderdom in onze contreien (Post, 2022). Die contreien bestaan uit de Noordzeekusten van de Britse Eilanden, België en de bodem van de zuidelijke bocht van de Noordzee. Mathieu Boisville en collega's zagen na uitgebreide analyse anatomisch afwijkende onderkaken die als nieuwe soort beschreven werd: *Ontocetus posti* Boisville, Chatar, Kohno, 2024. Een aantal van deze kenmerken zijn: een grotere onderkaakshoektand, de aanwezigheid van vier tanden na de hoektand met dunne wanden tussen de afzonderlijke tandkassen en een korte gefuseerde symphysis mandibularis (een korte kin). Dergelijke kenmerken wijzen erop dat *Ontocetus posti* meer

was toegerust op het vangen van prooi met behulp van een zuigende beweging van de mond zoals de nu nog levende walrus doet. Dit in tegenstelling tot *O. emmonsi* die er een meer generalistische voedingstechniek op na hield. Hoewel *Ontocetus posti* convergentie met de nu nog levende walrus laat zien is er ook een belangrijk verschil. *O. posti* prefereerde relatief warme wateren. Het afkoelen van de Noordzee tijdens het Vroeg Pleistoceen betekende het einde van dit genus in onze omgeving.

Ian Cruickshanks verzamelde, samen met zijn broer Alistair, op 15 februari 1993 onderaan de kliffen op het strand nabij Easton Bavents, Suffolk, East Anglia de onderkaak die nu als holotype van *Ontocetus posti* te boek staat. De onderkaak draagt het nummer MWHCM 1996.1 en bevindt zich in de collectie van het Norwich Castle Museum (fig. 1). De onderkaak heeft nooit meer zijn weg terug gevonden naar de vinder. Klaas Post heeft daarom gezorgd dat er afgietsels vervaardigd werden en erop toegezien dat Ian Cruickshanks er ook een ontving (fig. 2). Zoals te zien op de foto is de heer Cruickshanks daar nog steeds erg blij mee (pers. comm. Dick Mol, 15-09-2024). Een ander afgietsel bevindt zich nu in de collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam onder nummer NMR999100007472.

Bij het beschrijven van een nieuwe soort is het gebruikelijk dat de auteurs kort onder woorden brengen hoe de naam tot stand is gekomen en het artikel

Fig. 1.
Links de onderkaak van *Ontocetus posti* in het Norwich Castle Museum met nr. MWHCM 1996.1, het holotype van deze soort.

Fig. 2.
Rechts Ian Cruickshanks met een afgietsel van deze onderkaak (Foto: Dick Mol).

Fig. 3. De Urker kotter UK 12 op zoek naar fossiele walvissen op de Westerschelde naast een containerreus.

over *Ontocetus posti* is geen uitzondering. De walrus werd genoemd naar Klaas Post als blijk van waardering voor zijn bijdragen aan de geologie en paleontologie van het Noordzeebekken. En die bijdragen zijn legio. De auteurs kiezen omwille van de ruimte voor het korte en alomvattende ‘bijdragen’. Onderstaande tekst licht een aantal van die belangrijke bijdragen uit, zonder volledig te zijn.

Self-made

Klaas Post (21-09-1953) werd op Urk geboren in een vissersfamilie en trad in de voetsporen van zijn visserij bedrijvende voorouders voordat hij een succesvolle vishandel opzette. Al vroeg in zijn leven trokken de opgeviste schatten zijn aandacht. In zijn jeugd ging Klaas Post vaak bij familie langs in de hoop fossiele zoogdierresten van de Noordzee te kunnen verzamelen, maar alles wat hij aantrof waren stinkende verse beenderen van walvisachtigen omdat zijn ooms destijds niet op de fossielrijke plekken visten. Dat gebrek aan fossielen zou later in zijn leven ruimschoots goed gemaakt worden.

Want na

bijna een kwart eeuw verzamelen omvatte zijn privécollectie meer dan 10.000 fossiele botten van zeezoogdieren van het zuidelijk Noordzeebekken. De collectie is niet alleen groot, maar ook wetenschappelijk zeer belangrijk en zodoende vond in 2006 een schenking plaats aan het Natuurhistorisch Museum Rotterdam (Visscher, 2007). Een geweldige aanwinst en niet in de laatste plaats voor de wetenschap. De in historische tijden gedecimeerde grijze walvispopulatie van de Atlantische Oceaan is met meer dan 70 herkende botten van grote waarde geweest in onderzoek naar hoe (en hopelijk binnenkort ook wanneer) deze populatie verdween. De uitkomsten zijn van groot belang voor het beschermen van de nog bestaande populaties.

Als self-made paleontoloog klimt Klaas Post zelf ook weleens in de pen. En met 64 publicaties (volgens Researchgate.net) en 1744 citaten door anderen is zijn wetenschappelijke bijdrage nog moeilijk bescheiden te noemen.

Dankzij de inspanningen van Klaas Post weten we nu dat er onder andere beloega's, zadelrobber, ringelrobber, en baardrobber gedurende het Laat Pleistoceen in het Noordzeegebied verbleven (Post, 2022; Post & Brand, 2016; Mol *et al.*, 2008). Ook beschreef Klaas Post met collega's een aantal uitgestorven dieren van de Noordzee waaronder een walrus (*Ontocetus*), griendachtige dolfijn (*Hemisynttrachelus*) en zelfs een voor de wetenschap nieuwe dolfijn (*Platalea-rostrum hoekmani*) (Post & Bosselaers, 2005; Post & Kompanje, 2010). Nog veel oudere zeezoogdieren zijn aangetroffen in grindgaten en ook daar heeft de blik van Klaas Post nieuwe inzichten opgeleverd. Samen met Olivier Lambert (beroeps-paleontoloog, verbonden aan het Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, te Brussel) ontdekte hij dat *Protophocaena minima* (Abel, 1905) geen voorloper van de bruinvissen was, zoals de naam aangeeft, maar de eerste Pontoporiidae voor Europa. De enige nog levende soort uit de familie Pontoporiidae is de La Plata dolfijn. Deze leeft in kustnabije wateren van de oostkust van Zuid-Amerika.

Ik heb Klaas wel eens gevraagd “Wanneer begon de fascinatie voor zeezoogdieren?” Waarop hij uitlegde dat vroeger veel enthousiaste verzamelaars een derde teenkoot van de wolharige mammoet *Mammuthus primigenius* (Blumenbach, 1799) direct herkenden, maar bij zeezoogdieren amper verder kwamen dan het onderscheiden van walvisachtigen en zeehonden.

Fig. 4.
Walrus *Odobenus rosmarus* op Spitsbergen
(Foto: Jeroen Hoekendijk)

Afrika

Tijdens een zakenreis voor zijn visbedrijf in Zuid-Afrika (2005) deed Klaas Post een bijzondere ontdekking op een onverwachte plek, namelijk een kantoor. Bij een relatie hing namelijk een grote snuit van een spitssnuitdolfijn aan de muur. Bij nadere inspectie bleek het een zwaar object met een donkere kleur die een hoge klank produceerde wanneer er behoedzaam met de trouwring tegenaan getikt werd. Overduidelijk een fossiel beenstuk. De snuit bleek afkomstig van een aanzienlijke diepte voor de kust van Zuid-Afrika. Fossiele snuiten van spitssnuitdolfijnen zijn ook in de Noordzee en Westerscheldemonding gevonden en worden bewaard in collecties van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen in het Zeeuws Museum, Naturalis Biodiversity Center, Natuurhistorisch Museum Rotterdam en diverse privécollecties. Allemaal stukken die Klaas Post al eerder onderzocht, maar hem niet hielpen om deze Zuid-Afrikaanse spitssnuitdolfijn te plaatsen. Een snel literatuuronderzoek leverde niets op, want fossielen van deze dolfinen waren nog niet beschreven van het zuidelijk halfrond. Een daaropvolgend bezoek aan het Iziko South African Museum in Kaapstad leverde meer dan vijftig voor de wetenschap onbekende schedels op! Het destijds jonge aanstormende talent Giovanni Bianucci beschreef deze schedels met Klaas Post als coauteur (Bianucci *et al.*, 2007). Tegenwoordig is het een hele uitdaging om één fossiele soort te beschrijven. Dit zakenreisje leverde maar liefst tien nieuwe soorten op. Een geslaagde trip zou ik zeggen.

Een Urker visser in de woestijn

Voor de liefhebber van uitgestorven walvisachtigen is de zuidelijke kustregio van de Ica woestijn in Peru een waar El Dorado. Dat was Klaas Post niet ontgaan en samen met onderzoekers uit (onder andere) België en Italië werden er diverse expedities georganiseerd. Die resulteerden in beschrijvingen van de meest opzienbarende dieren. Zoals een enorme oerwalvis *Perucetus colossus* Bianucci *et al.*, 2023 die mogelijk net zo groot kon worden als het grootste gewervelde dier, de blauwe vinvis, *Balaenoptera musculus* (Linnaeus, 1758). En het beest met de grootste muil. Die grote muil werd overigens eerst voor een baleinwalvis aangezien. Het is moeilijk voor te stellen, maar schedels van miljoenen jaren oude baleinwalvissen liggen daar gewoon aan het oppervlak door eeuwen van erosieve processen. Bij nadere inspectie bleek de bovenkaak grote gaten te bevatten (tandkassen). De expeditieleden stonden in de bek van een enorme roofpotvis. En wel de grootste die ooit beschreven werd: *Livyatan melvillei* (Lambert *et al.*, 2010). Prachtige reconstructies van deze schedel zijn te zien in het Natuurhistorisch Museum Rotterdam en Historyland te Hellevoetsluis. Wie van de jonge onderzoekers die deelnamen aan de expeditie het dier mocht beschrijven was geen uitgemaakte zaak. Onder toezicht oog van Klaas Post werd er op het vliegveld, wachtend op de terugvlucht vanaf Peru, met dobbelstenen besloten wie de felbegeerde eerste auteur-positie mocht innemen.

Overigens horen er geen schorpioenen voor te komen aan de kust van de Ica woestijn. Desondanks doet men er goed aan om twee keer na te denken voor men met de uitgestrekte hand onder een baleinwalvis schedel tast, op zoek naar de tympanic bulla (gehoorbeen). De loze ruimte naast het squamosum (schedelbot) waar deze bulla zou moeten zitten vormt ook een ideale schuilplek voor geleedpotigen, zoals een verdwaalde schorpioen. Een gegeven dat Klaas Post aan den lijve heeft ondervonden.

Terug naar Nederland

Na al die omzwervingen zoals Afrika en Peru, kwam de focus van Klaas Post weer te liggen op de plek waar het allemaal begon. Namelijk het Noordzeebekken. Al een ruime eeuw weten we dat de Westerschelde een zeer fossielrijk gebied is met diepe geulen die vele aardlagen aansnijden. In 2013 kreeg Klaas Post per toeval de kans om de Westerschelde te verkennen. Een bevriende Urker had veel werk verzet om vissen naar fossielen in het Eurogeulgebied mogelijk te maken, maar op de dag zelf bleken verkeerde grofmazige netten geïnstalleerd die ongeschikt zijn voor het doel. Klaas Post werd gebeld en hij stelde voor af te zien van de Eurogeul en in plaats daarvan een aantal trekken in de Westerschelde te doen. Die leverden één onderkaak op van een mammoet en een brok zandsteen. Dat brok bleek het meest interessant omdat het wervels en ribben van een walvisachtige bevatte. En wel in anatomische positie. Dat is vrij uniek. Zodoende meende Klaas Post dat er meer moest liggen. Vanaf 2014 tot 2019 vonden diverse gerichte expedities op de Westerschelde plaats, onder de vlag van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. Een Urker viskutter wist vele grote en kleine brokken zandsteen van de bodem van de vaargeul te plukken en die bleken bomvol onbeschreven zeeleven te zitten (fig. 3). Met prepareren (en hier en daar de slijptol) ontdeed Klaas diverse schedels en skeletten van 7,5 en 9 miljoen jaar oude dolfinen en walvissen van het zandsteen waarna de meeste dieren een nieuwe wetenschappelijke naam mochten ontvangen (Post, 2016). Bij die publicaties had nieuw talent eveneens een prominente plaats en werden mensen die eerder in het proces hadden bijgestaan niet vergeten. Zo werd een voor de wetenschap nieuwe dolfin, uit de groep waartoe ook de La Plata dolfin wordt gerekend (Pontoporiidae), genoemd naar schipper Jan van Dokkum. Deels voor zijn belangrijke bijdrage aan de Westerschelde-expedities en deels omdat het neerklappen van grote brokken zandsteen op het dek niet de prettigste aanblik is voor een schipper. Ook had de schipper behoorlijke risico's genomen om de fossielen veilig te stellen.

Zilveren Anjer

Als kroon op alle bijdragen werd op 9 juni 2022 de Zilveren Anjer van het Prins Bernhard cultuurfonds op de colbert van Klaas Post gespeld door Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix (fig. 5) (Reumer *et al.*, 2022).

Tijdens de uitreiking van de Zilveren Anjer vatte Cathelijne Broers, directeur van het Prins Bernhard Cultuurfonds, de bijdragen van Klaas Post pakkend samen:

Fig. 5. Klaas Post tijdens de uitreiking van zijn Zilveren Anjer van het Prins Bernard cultuurfonds.

“Van visser werd u een citizen scientist, een centraal figuur in het onderzoek naar fossiele zeezoogdieren. Met ontdekkingen, expedities, publicaties, tentoonstellingen, kennisoverdracht aan studenten en het publiek, gulheid en een tomeloze inzet. En het geduld van de visser.”

Een voorbeeld

Voor mij is Klaas een leraar, een voorbeeld, vraagbaak en kompas. Maar bovenal is hij een gulle, vriendelijke en zeer enthousiaste man met vele kanten en interesses. Het is knap om dat allemaal te zijn zonder rusteloos over te komen. Daar zou nog best een positief woord voor bedacht mogen worden. Aan de andere kant, is het een probleem dat je iemand niet in één woord kunt vangen?

Dankwoord

Op de dag van de publicatie werd de auteur enthousiast geïnformeerd over de nieuwe walrussoort via Dick Mol (Mammoet Laboratorium, Historyland) en Bobby Boesenecker (University of California Museum of Paleontology, Berkeley, USA). Dick Mol merkte op dat dit eerbetoon wellicht ook wereldkundig gemaakt zou kunnen worden binnen de WTKG en las een eerdere versie van deze tekst na. Tevens zorgde Bram Langeveld (Natuurhistorisch Museum Rotterdam) voor nieuwe inzichten door goede feedback op

een eerdere versie van het manuscript. Daarnaast gaat ook speciale dank uit naar Adrie Kerkhof die de prachtige opmaak heeft verzorgd.

Literatuur

- Bianucci, G., O. Lambert & K. Post, 2007. A high diversity in fossil beaked whales (Mammalia, Odontoceti, Ziphiidae) recovered by trawling from the sea floor off South Africa. – *Geodiversitas* 29: 561-618.
- Boisville, M., N. Chatar & N. Kohno, 2024. New species of *Ontocetus* (Pinnipedia: Odobenidae) from the Lower Pleistocene of the North Atlantic shows similar feeding adaptation independent to the extant walrus (*Odobenus rosmarus*). – *PeerJ* 12:e17666.
- Lambert, O., G. Bianucci, K. Post, C. de Muizon, R. Salas-Gismondi, M. Urbina & J. Reumer, 2010. The giant bite of a new raptorial sperm whale from the Miocene epoch of Peru. – *Nature* 466: 1134.
- Mol, D., J. De Vos, R. Bakker, B. Van Geel, J. Glimmerveen, J.K. Van der Plicht & K. Post, 2008. Kleine encyclopedie van het leven in het Pleistoceen. Mammoeten, neushoorns en andere dieren van de Noordzeebodem. – Veen, Diemen: 233 p.
- Post, K., 2016. Ex situ zoogdierfossielen, een Nederlands erfgoed?. – *Straatgras* 28 (2): 36-37.

- Post, K., 2022. Marine mammals North Sea. – *Staringia* 17: 128-135.
- Post, K. & M. Bosselaers, 2005. Late Pliocene occurrence of *Hemisyntrochelus* (Odontoceti, Delphinidae) in the southern North Sea. – *Deinsea* 11: 29-45.
- Post, K. & D. Brand, 2016. Melding van een fossiele kaak van een baardrob *Erignathus barbatus* (Erxleben, 1777) van de Noordzee. – *Cranium* 33 (2): 25-29.
- Post, K. & E.J.O. Kompanje, 2010. A new dolphin (Cetacea, Delphinidae) from the Plio-Pleistocene of the North Sea. – *Deinsea* 14: 1-13.
- Reumer, J., K. Moeliker, B. Langeveld & A.S. Schulp, 2022. Zilveren Anjer voor Klaas Post. – *Straatgras* 34 (1): 20-21.
- Visscher, T., 2007. Collectie Post verhuist naar NMR. – *Cranium* 24 (1): 3-4.

¹*Hidde Bakker, Natuurhistorisch Museum Rotterdam,
Westzeedijk 345, 3015 AA Rotterdam,
e-mail: hiddecbakker@hotmail.com*